

УДК 391-055.2(477.41)

Юхименко Наталія Олександрівна

старший науковий співробітник

Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

Юхименко Наталия Александровна

старший научный сотрудник

Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав»

Yukhymenko Natalia

Senior Scientific Researcher of the

National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav»

**ЖІНОЧІ СОРОЧКИ КИЇВСЬКОГО ПОЛІССЯ ІЗ ФОНДОВОЇ
ЗБІРКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО
ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ»**

**ЖЕНСКИЕ СОРОЧКИ КИЕВСКОГО ПОЛЕСЬЯ С ФОНДОВОГО
СОБРАНИЯ НИЭЗ «ПЕРЕЯСЛАВ»**

**WOMEN'S SHIRTS OF KYIV POLISSIA FROM THE STOCK
ASSEMBLAGE OF THE NATIONAL HISTORICAL AND
ETHNOGRAPHIC RESERVE «PEREIASLAV»**

Анотація. У фондівій збірці Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» зберігається колекція традиційного народного одягу Київського Полісся. Найчисельнішу групу в колекції займають жіночі сорочки. Метою статті є характеристика жіночих сорочок Київського Полісся із фондової збірки НІЕЗ «Переяслав» та введення їх до наукового обігу. Географічні межі дослідження обумовлені територією Київського Полісся (Поліський, Іванківський, Бородянський райони Київської області). На основі фондових матеріалів

досліджено датування предметів, історію походження і побутування. Значна увага приділена конструктивним особливостям крою, технології пошиття та декорування. Висвітлено регіональні особливості сорочок, які проявляються в способах з'єднання плечової вставки і рукава зі станом, оформленні горловини та низу рукава, розміщенні вишивки та різноманітні її мотивів.

Ключові слова: Київське Полісся, колекція, сорочка, орнамент, регіональний, полотно, крій.

Аннотація. В фондовом зборі Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» зберігається колекція традиційної народної одягу Київського Полісся. Саму численну групу в колекції займають жіночі сорочки. Метою статті є характеристика жіночих сорочок Київського Полісся з фондів збору НІЕЗ «Переяслав» і введення їх в науковий обіг. Географічні межі дослідження визначені територією Київського Полісся (Полесский, Іванківський, Бородянский райони Київської області).

На основі фондів матеріалів досліджені датирование предметів, історія походження і вжиття. Значне увагу приділено конструктивним особливостям крою, технологіям пошива і декорування. Розглянуті регіональні особливості сорочок, які проявляються в способах з'єднання плечової вставки і рукава, оформленні горловини і низу рукава, розміщенні вишивки і в різноманітності її мотивів.

Ключевые слова. Киевское Полесье, коллекция, сорочка, региональный, крой, полотно.

Summary. The important source of studying and popularization of cultural heritage of Polissia is folk clothes. During centuries it was developed

and improved keeping the traditional nationwide features and acquiring regional peculiarities. The collection of traditional folk clothes of Kyiv Polissia is kept in the stock collection of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav». Women’s shirts are the most numerous group in the collection. The purpose of this article is the characteristic of the women’s shirts of Kyiv Polissia from the stock assemblage of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav» and their introduction to scientific circulation. The geographical boundaries of the research are determined by the territory of Kyiv Polissia (Poliskyi, Ivankivskyi, Borodianskyi districts of Kyiv Region). The scientific processing state of the specified topic is analyzed in the research process. It is found out that the collection materials have been considered fragmentarily in the context of studying of traditional Ukrainian outfit and clothing complex of Polissia. The traditional features of the shirts of this locality are determined. The dating of subjects, the history of origin and existence was explored based on the stock materials. The considerable attention is paid to the fabric of which shirts are made, constructive peculiarities of the cut, sewing technology and decoration. It highlights the regional peculiarities of shirts which appear in the ways of connection of the shoulder insert and sleeve, the design of the neck and bottom of the sleeve, the placing embroidery and the variety of its motives.

Key words: *Kyiv Polissia, collection, shirt, décor, regional, cloth, cut.*

Постановка проблеми. Культурна спадщина Полісся завжди викликала помітний інтерес істориків, археологів, етнографів, фольклористів. Насамперед цей край асоціюється з давніми етнокультурними явищами, архаїчними віруваннями, і як такий, що постраждав від аварії на Чорнобильській атомній електростанції 26 квітня 1986 року. Аварія призвела до значних людських та матеріальних втрат, завдала непоправної шкоди поліській культурі.

Відбулися негативні демографічні, соціальні та етнокультурні процеси, в результаті яких було втрачено набуті поліщуками впродовж тисячоліть народні знання, скарби усної народної творчості, промисли, ремесла, звичаї та обряди. Були зруйновані шляхи передачі культурної спадщини від покоління до покоління. Тому важливим є виявлення, вивчення та збереження культури самобутнього регіону.

Цінним джерелом дослідження та популяризації культури Полісся є народний одяг, який зберігає значну інформацію про традиції цього регіону.

У фондovій збірці Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» (далі – НІЕЗ «Переяслав») зберігається колекція традиційного народного одягу Київського Полісся. Найчисельнішу групу в колекції займають жіночі сорочки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У монографії «Український народний одяг. Середнє Подніпров'я» Т. Ніколаєва аналізує особливості традиційного одягу, використовуючи безпосередньо польові спостереження та працює з фондovими колекціями, серед яких і колекція Переяслав-Хмельницького історико-культурного заповідника (на даний час НІЕЗ «Переяслав») [2]. Автор робить спробу простежити розвиток народного одягу зазначеного регіону, показати спільні і відмінні риси в одязі різних регіонів, проаналізувати конструктивно-художні прийоми створення окремих компонентів одягу, принципи поєднання їх у комплекси.

У книзі «Український костюм. Надія на ренесанс» Т. Ніколаєвої широко представлено українське традиційне вбрання ХІХ ст. в його класичних місцевих варіантах із детальною мальовничістю крою і декору компонентів [3]. Одним із джерел, яке дослідниця використовує для вивчення традиційного одягу та виконання авторських реконструкцій стала фондova колекція НІЕЗ «Переяслав».

У 2007 році опубліковане дослідження М. Бондаренко «Народне вбрання мешканців українського Полісся в експозиції музею українського народного одягу (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.)» [1]. Дослідниця детально описує поліські сорочки, що знаходяться в експозиції музею, вказує датування, описує матеріал з якого вони виготовлені, крій, оздоблення, місце побутування.

Аналіз друкованих джерел засвідчив, що досліджувана колекція ще не була об'єктом спеціального дослідження. Матеріали колекції розглядалися фрагментарно в контексті дослідження комплексу традиційного українського вбрання та одягового комплексу Полісся. Тому є необхідність ґрунтовного вивчення та введення їх до наукового обігу і використання при подальшому вивченні регіональних особливостей народного одягу, у підготовці наукових, науково - популярних статей, виставок, каталогів, текстів екскурсій, лекцій, створенні музейних експозицій.

Метою роботи є характеристика жіночих сорочок Київського Полісся із фондової збірки НІЕЗ «Переяслав» та введення їх до наукового обігу.

Виклад основного матеріалу. Досліджувані предмети надходили до фондової збірки з 1966 року по 2009 рік із населених пунктів Чорнобильського, Поліського, Бородянського районів Київської області. Більшість їх забезпечені необхідною інформацією, є опис речі, вказано місце, час виготовлення та побутування, розміри, зазначено прізвища та імена людей, які виготовляли і користувалися ними.

Матеріалом для виготовлення досліджуваних сорочок слугувало лляне полотно домашнього та фабричного виробництва. За особливостями крою вони поділяються на суцільні або додільні (Т-1782, Т-1839, Т-2089, Т-1753, Т-2215, Т-2146, Т-2214) та відрізні (Т-256, Т-3566, Т-3565, Т-3564, Т-3560). Додільні сорочки виготовлені із одного шматка полотна, від коміра

до подолу. У відрізних сорочках верхня частина (станок) пошита із тонкого (фабричного) полотна, а нижня із грубого полотна домашнього виготовлення. Залежно від ширини тканини, сорочки пошиті з двох або трьох полотнищ.

За типом крою досліджувані сорочки є уставковими. Уставка – це вишивне плічко, що з'єднує передню і задню частини сорочки. Рукава у таких сорочках пришиті до уставок непризібраними (Т-256, Т-2089, Т-2146) або закладеними у дрібні збори (Т-1782, Т-1753, Т-2215, Т-3566).

Для жіночих сорочок даного регіону характерний комір-стійка. Виріз навколо шиї густо призборений і пришитий до коміра. Пазушний розріз розміщений посередині або зміщений у бік і прикритий спеціально викроєним прямокутником полотна (манишкою). Як застібки для коміра та пазушного розрізу використані металеві та пластмасові гудзики. Зразки мають широкі та довгі рукава. Їх низ призборювався і закінчувався широким манжетом.

Сорочки вишиті фабричними бавовняними нитками – заплоччю (червоного та чорного кольорів, які поєднані в різних співвідношеннях).

Техніка вишивки – хрестик, зягганка. У орнаментах поєднані композиції з рослинних та геометричних мотивів: «троянди», «гвоздики», «полуниці», «виноградні грона», «дубові листки», «кленові листки», «дзвоники», «розетки», «зірочки», «паничі», «тюльпани».

Вишивка розміщена на комірі, уставках, грудях (у вигляді однієї чи кількох смуг), на рукавах (заповнюючи все поле смужками або букетами), манжетах, подолі (додільні сорочки).

У досліджуваній колекції є дві сорочки (Т-11644, Т-3721) з Поліського району, які вирізняються за кроєм та оздобленням. Обидва зразки є короткими. Сорочка (Т-11644) вишита різнокольоровими нитками (зеленими, червоними, жовтими, синіми, чорними), до двох пілок, розріз пазухи не глибокий, комір вузький, рукава короткі («ліхтарик»). Зразок

вишитий хрестиком рослинним орнаментом, який розміщений на рукаві та пазусі. Зразок (Т-3721) вишитий хрестиком чорними нитками, має прямокутний виріз горловини, рукава короткі, до «гестки» вони пришиті «пухликами», а знизу закінчуються оборкою – «бриликом». Сорочка оздоблена рослинним орнаментом.

Оригінальністю оздоблення виділяється сорочка (Т-2089) із с. Феневичі Іванківського району Київської області. Пошита у дві пілки, рукав пришитий до уставки без зборів. Вишита сорочка червоною та чорною заповочтю. На уставках і манищі вивід з восьмипелюсткових квітів. Такий же мотив повторюється на рукавах і чергується з чотирма виводами закручених листочків. Чохли і комір оздоблені незашитими «калиновими квіточками» у чорній смузі. На подолі вишиті червоні трикутники, що розділені чорними смугами та обведені кривулькою.

У колекції увагу привертають два зразки натільного одягу із Чорнобильського району Київської області. Сорочка (Т-276) виготовлена в кінці ХІХ ст., належала Романенко Євдокії Захарівні (1890 р. н.) із с. Гловниця. Інший зразок (Т-277) вишивала Макаренко Уляна Федорівна (1896 р.н.) із с. Нагірці у 1903 році. [4].

За особливостями крою одна сорочка (Т-276) є додільною, а інший зразок (Т-277) – з відрізним станом. Зразок (Т-276) має уставки, які розширюють плечову частину сорочки. Рукава широкі та довгі, низ їх призборений і закінчується манжетом. Сорочки виготовлені з лляного домотканого полотна.

Вишиті орнаменти розміщені на рукавах, манжетах, комірі, подолі. Техніка вишивки – хрестик, штапівка.

Сорочки прикрашені різними орнаментальними мотивами: «маківки», «яблука», «кривулька», «ягідки», «квадратики», «ромби», «вишеньки», «квіточки». Поділ оздоблений мережкою «прутик» і «подвійний пруттик».

Висновки. Аналізуючи зразки жіночих сорочок Київського Полісся із фондової збірки НІЕЗ «Переяслав», можна зробити висновок, що вони мають характерні регіональні особливості в крої та оздобленні, що вирізняють їх серед інших та є цінним етнографічним матеріалом для вивчення традиційної культури зазначеного регіону.

Література

1. Бондаренко М. І. Народне вбрання мешканців українського Полісся в експозиції музею українського народного одягу (кін. XIX – поч. XX ст.) / М. І. Бондаренко // Збірник наукових праць: Минуле і сучасне Волині і Полісся: роде наш красний. Матеріали Третьої Волинської обласної науково – етнографічної конференції. Луцьк, 2007. Вип. 24. С. 154-157.
2. Ніколаєва Т. А. Український народний одяг. Середнє Подніпров'я / Т. А. Ніколаєва. К.: Наукова думка, 1987. 246 с.
3. Ніколаєва Т. А. Український костюм. Надія на ренесанс / Т. А. Ніколаєва. К.: Дніпро, 2005. 320 с.: іл.
4. Фонди Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Інвентарна група «Тканини» (шифр-Т) № 1.